

УДК 725. 212 (045)

Климко З.В. ⁸,

meandr2010@ukr.net, ORCID: W-2564-2017

*Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів,
Україна*

РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРНО-СЦЕНОГРАФІЧНИХ ПРИНЦИПІВ Є. М. ЛИСИКА В ПРИКЛАДНОМУ ПРОЕКТУВАННІ СУЧАСНИХ АРХІТЕКТОРІВ УКРАЇНИ

У статті за результатами анкетування 20 архітекторів і 7 сценографів з України і Світу стверджується, що принципи, заходи і засоби архітектурно-сценографічної творчості Є. М. Лисика є важливим елементом творчого методу сучасного українського архітектора

Ключові слова: принципи, заходи, засоби архітектурно-сценографічної творчості.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття в незалежній Україні в національній науці не знайшов відображення архітектурно-сценографічний досвід окремих унікальних митців, творчість яких впливає на формування підвалин архітектури українського театру і національної архітектури взагалі. З огляду на це для нашої архітектурної науки є важливим не тільки результати творчості сценографа Є. М. Лисика, а й вплив його ідей на творчий метод українських архітекторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: В наукових працях В. Проскуракова [1], І. Диченко [2], З. Климко [3], Б. Гоя, Д. Яреми, В. Овсійчука, С. Бархіна, та ін. наголошувалося, що архітектурно-сценографічні ідеї Є. М. Лисика використовувались в проектах і реалізаціях архітектурних рішень театральньо-видовищних і культурно-просвітницьких будівель представниками Львівської архітектурної школи. Але для більшої об'єктивності слід обов'язково довести, що ці ідеї використовувались й іншими, особливо практикуючими архітекторами і сценографами.

⁸ © Климко З.В.

Мета. Для визначення, чи мають вплив і перспективу принципи архітектурно-сценографічної творчості Є. М. Лисика на творення театральньо-видовищної і взагалі архітектури в сучасній Україні, треба напевно знати і що ці принципи мають місце в палітрі засобів і заходів проектування сучасних практикуючих українських архітекторів, і що можна довести (аналізом результатів) анкетуванням самих творців архітектури.

Основна частина. Для підтвердження факту того, що сучасні українські архітектори використовують архітектурно-сценографічні ідеї Є. М. Лисика для творення, як театральньо-видовищних будівель, так і інших громадських, автором було проведено анкетування 20 майстрів архітектури і 7 сценографів з 10 міст України, Канади, Росії.

Це архітектори Т. Товстик з Дніпра; І. Кордунян, О. Кордунян, Р. Юрійчук з Чернівців; І. Абрамюк та І. Тарасюк з Луцька; Ю. Філіпчук з Червонограда; А. Зауральська з Полтави; В. Проскуряков, І. Щербаков, Б. Гой, І. Копиляк, О. Проскуряков, Д. Ярема, М. Ягольник, Н. Савчак зі Львова; В. Мещеряков з Одеси; Ю. Білас з Києва та ін. Також були опитані 4 сценографи зі Львова – нині вже покійний В. Бортяков, Тадей та Михайло Риндзаки, О. Лисик-Зінченко. Один архітектор-сценограф С. Бархін з Москви і два сценографі з Торонто – П. Босий і Ш. Долгой (рис. 1).

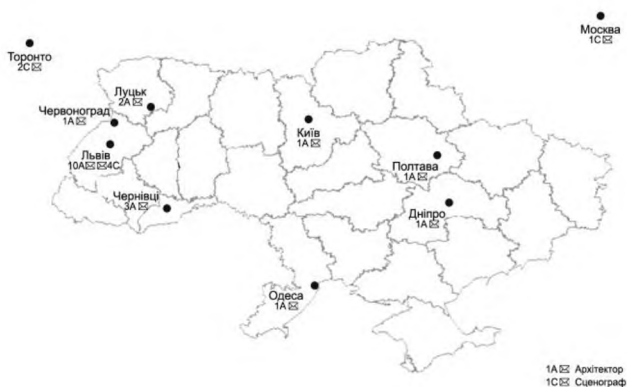

Рис.1 Ареал опитування респондентів – архітекторів і сценографів

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.1 (20) 2018

Анкетне опитування засвідчило, що творчий доробок практикуючих архітекторів має широкий спектр кількісних показників в проектуванні і будівництві громадських будівель. Є архітектори, у яких така діяльність має незначний відсоток відносного загального проектування і будівництва – від 10-15 і до 30%. Для прикладу, це І. Тарасюк з Луцька – 10-15%, І. Копиляк зі Львова – 10%, І. Щербаков зі Львова та І. Кордунян з Чернівців – по 30%.

Але є багато архітекторів, в яких цей відсоток значний: Д. Ярема – 50%, Б. Гой – 70-80%, Віктор та Олексій Проскураєкові зі Львова - 100%, В. Мещеряков з Одеси і І. Абрамюк з Луцька – до 50%, О. Кордунян з Чернівців і Ю. Філіпчук з Червонограда – по 80%, Т. Товстик з Дніпра – 100% та ін. (рис. 2).

Рис.2 Відсоток громадських будівель і зокрема театральньо-видовищних у творчому проектуванні і будівництві респондентів

Тобто, можна стверджувати, що практично всі опитані архітектори – одні менше, одні більше, займаються проектуванням громадських будинків і споруд, не тільки громадських, а і театральньо-видовищних. Наприклад, архітектор О. Кордунян запроєктував і збудував літню сцену в парку «Жовтневий» у м. Чернівці, а архітектор Ю. Філіпчук розробляв проекти реновації

ТЮГу в м. Кропивницькому і лялькового театру у Львові. Архітектор Т. Товстик спроектувала і збудувала у співавторстві літній театр в парку ім. Т. Шевченка в Дніпрі, архітектор Б. Гой був співавтором проекту театру для товариства «Хесед Ар'є» у Львові, а І. Копиляк у реалізованому проекті народного дому в Любені Великому на Львівщині розробив також сцену. Архітектори І. Щербаков взяв участь у проектуванні і будівництві ландшафтної театру у музеї-скансені народної архітектури і побуту у Львові, а І. Тарасюк в проектуванні і організації театрального простору в скансені с. Рокині Луцького району Волинської області.

Архітектор Д. Ярема брав участь у творенні середовища театру-студії Б. Козака і відбудові після пожежі театру «І люди і ляльки» у Львові, а архітектор Ю. Білас в проектуванні сцени телестудії «Тоніс» в м. Києві. Проектувала сцену-естраду для дітей в парковій зоні м. Чернівців І. Кордунян, а Віктор і Олексій Проскуракові проектували і будували різноманітні театрально-видовищні об'єкти – ландшафтні театри, сцени під відкритим небом і в приміщеннях, театри малих форм, телетеатри, мобільні, збірно-розбірні, трансформовані театри тощо.

І хоча не всі опитані практикуючі архітектори займалися проектуванням театрально-видовищних об'єктів, всі вони повідомили, що знайомі з феноменом сценографії. І що найбільш цікаво – знайомі з театральною творчістю Є. М. Лисика і його архітектурно-сценографічними здобутками.

Щодо самої театральної творчості, то найбільше підтверджень отримали наступні питання до респондентів: обізнаність з творчістю Є. М. Лисика в Україні підтвердило 11 респондентів; в інших країнах – 7; в театрах – 5; за межами театрів – 4; в інших галузях мистецтва – 3 респондента.

А відносно архітектурно-сценографічних здобутків Лисика, то найбільш відомими для респондентів були наступні: ті, що в театральних будівлях, спорудах, приміщеннях, просторах (в межах сцен) – 14 підтверджень; та в проектуванні усіх видів нових

театральних просторів (в пошуковому, експериментальному, концептуальному) – 5 підтверджень.

Обізнаність зі спадщиною Є. М. Лисика дозволило респондентам підтвердити ті архітектурно-сценографічні рішення, що є прогресивними і мають далеку перспективу використання в майбутньому: як при проектуванні сучасних українських та світових театрів, так і інших громадських будівель і споруд.

Прогресивними і такими, що мають далеку перспективу в майбутньому проектуванні українських і світових театрів 17 респондентів назвали рішення пристосування, адаптації, інтеграції архітектурного і сценографічного середовища в стаціонарних театрах 14 респондентів назвали, що такими рішеннями можуть бути трансформація, аранжуванню сценографічного простору сцен з архітектурою театру в цілому.

12 респондентів актуальним визнали використання культурних надбань, а 9 – творення нових типів (рис. 3).

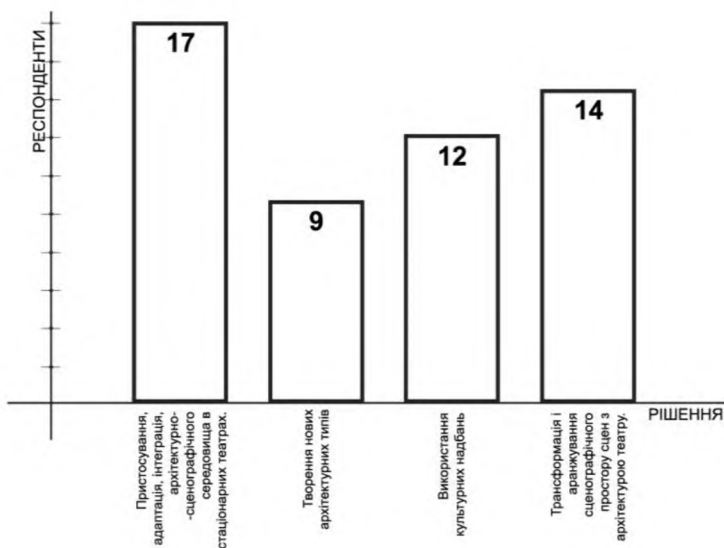

Рис.3 Обізнаність респондентів із архітектурно-сценографічними рішеннями Є.М. Лисика, які є прогресивними і мають перспективу в майбутньому.

Серед «іншого» були названі – концепція формування простору, нових театральних просторів, театралізація міського простору довкола театрів, використання у інших видовищних будівлях і споруд.

На думку респондентів архітектурно-сценографічні рішення Є. М. Лисика можуть також бути використані при проектуванні інших громадських будівель і споруд: культурно-просвітницьких, спортивно-видовищних, навчальних і ін. На питання «... чи вплинув на Вас в свій час архітектурно-сценографічний досвід художника сцени Є. М. Лисика?» – 10 респондентів відповіли «так» або «частково так». Більше того, деякі майстри сценографії і архітектури точно назвали конкретні приклади архітектурно-сценографічних принципів, заходів і засобів творення середовища вистав Лисика, які вони використали в своїх архітектурних проектах і реалізаціях. Наприклад, архітектор В. Проскураков повідомив, що каталізатором ідей архітектури запроєктованого і збудованого ним ландшафтно-фольклорного театру у музеї народної архітектури і побуту у Львові були ескізи архітектурно-сценографічного вирішення Є. М. Лисиком фольк-опери «Цвіт папороті» і досвід звернення сценографа до фольклорного матеріалу – використання прадавніх українських міфологічних символів, як акцентів і заходів побудови просторово-дійових композицій. Скористався таким досвідом Майстра і архітектор І. Тарасюк при творенні театрального простору в музей-скансені села Рокині Волинської області. Уміння Є. М. Лисиком гармонізувати свої сценографії з архітектурою сцени, залу, театру загалом (сценографічні рішення вистав «Три мушкетери», «Війна і мир», «Тіль Уленшпігель», «Створення світу» і ін.) надихали і надихають архітектора з Чернівців О. Кордуяна до творення не тільки внутрішніх і зовнішніх об'ємів будівель з урахуванням методів геометричної побудови алгоритмів пропорціонування. А і з урахуванням контексту історично-сформованого середовища центру. Саме такий метод був використаний ним при проектуванні і будівництві торговельного центру «Дитячий світ» по вул. Героїв Майдану і багатоквартирний житловий будинок по вул.

О. Кобилянської в м. Чернівці. Уміння Є. М. Лисика для побудови своїх сценографічних рішень використовувати оптичні ілюзії (у виставах «Спартак», «Війна і мир», «Лускунчик» і ін.) використав архітектор В. Мещеряков для збільшення фізичного простору нижнього храму при відродженні Одеського кафедрального Спасо-Преображенського собору. Використавши «за підказкою» Лисика смальту, так як це він зробив у виставах «Лускунчик» у Львові і «Легенда про любов» в театрі Анкари – для збільшення глибини неба-горизонтів. В першому випадку неба Різдяного, а в другому – неба на Сході. Правда, в Соборі в Одесі архітектор вмонтував смальту не в небо, а у вітвар, хори і стіни нижнього храму. Уміння Є. М. Лисика використовувати оптичні ілюзії підштовхнули архітектора з Дніпра Т. Товстик до творення ілюзійного простору музейно-туристичного комплексу «Козацька фортеця». А архітектор Ю. Філіпчук використав як метафори сценографічні ескізи вирішення Лисиком опер «Терем-теремок», «Царевна наречена» та балету «Дюймовочки» для творення архітектури і розширення функціонально-жанрових і театральних постановчих можливостей, що допомогло автору перетворити об'єкт, який своїм екстер'єром нагадував ангар, на казковий замок, а інтер'єр – на синкретичне поєднання просторів сцени, глядацького залу, театального подвір'я (рис. 4).

На питання про творчі засоби архітектурної палітри Є. М. Лисика, якими респонденти користуються найчастіше – «просторові, дійові рішення» назвали 12 архітекторів і сценографів; «розвиток архітектурно-стилістичних рішень» – 9 осіб; «засоби гармонізації» – 16; а «використання оптичних ілюзій» – 12 опитаних. Називалися також «культурні надбання» – 11 респондентами. Щодо бажання створити архітектурний простір, будівлю, ансамбль, комплекс, як це в свій час хотів зробити Лисик, то тут «за» висловилося 18 театральних діячів.

а.

б.

в.

г.

Рис.4 Використання і розвиток ідей Є.М. Лисика в проектуванні і будівництві сучасних практикуючих архітекторів України: а. В. Проскуракова, б. О. Кордуняна, в. В. Мещерякова, г. Ю. Філіпчука

Висновки.

1. Вперше в сучасних публікаціях творчу спадщину Є. М. Лисика розглянуто як об'єкт і предмет архітектурної науки.

2. Аналіз результатів опитування 20 архітекторів і 7 сценографів зі Львова, Червонограда, Луцька, Чернівців, Києва, Полтави, Одеси, Дніпра, Москви, Торонто, довів, що вони у своїй творчій діяльності спираються також на архітектурно-сценографічні принципи, апробовані Є. М. Лисиком, що відобразилося в архітектурі проєктованих і збудованих ними будівель.

3. Результати опитування дають змогу стверджувати, що при використанні архітектурно-сценографічних принципів творчості Є. М. Лисика в працях сучасних архітекторів мають місце також копіювання його ідей без глибинного осмислення, що дає змогу стверджувати про необхідність постійного наукового вивчення

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.1 (20) 2018

творчих методик як Лисика, так і інших творців монументальних сценографій минулого і сьогодення.

4. Архітектурно-сценографічна діяльність впливає також на творчість закордонних архітекторів і є актуальною і в XXI ст..

Перспективи подальших досліджень. Використовуючи методику дослідження архітектурно-сценографічних принципів Є. М. Лисика, з'явилась перспектива синкретичних розвідок творчої спадщини і інших творців театральної архітектури і сценографії як в Україні, так і за кордоном.

Використана література:

1. Проскуряков В. І. Архітектура українського театру. Простір і дія: Монографія – Львів: Вид.: НУ «Львівська політехніка»; вид. «Срібне слово», 2004. – 584 с.

2. Диченко І. С. Євген Лисик. Нарис про життя і творчість – Київ, 1978. – 112 с.

3. Євген Лисик: Бібліографічний покажчик / Укл. В.Проскуряков, О.Зінченко – Львів. Срібне слово, 2005 – 249 с.

3. Проскуряков В. І., Клишко З. Творчість і мистецький доробок Є. М. Лисика як об'єкт і предмет архітектурної науки. Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-вироб. Збірник / Відпов. ред. Куліков П.М. – К.: КНУБА, 2013. – Вип. 1 – С.100 – 109

Анотація

По результатам анкетирования 20 архитекторов и 7 сценографов из Украины и Мира утверждается, что принципы, мероприятия и средства архитектурно-сценографического творчества Е. Н. Лысика есть важным элементом творческого метода современного украинского архитектора.

Ключевые слова: принципы, мероприятия, средства архитектурно-сценографического творчества.

Abstract

According to the survey of 20 architects and 7 scenographers from Ukraine and abroad it has been stated that principles, measures and means of

architecturally-scenographic creative work of Ye. N. Lysyk is an important element of an artistic method of a modern Ukrainian architect. Conducting a survey of the architects from Lviv – V. Proskuriakov, O. Proskuriakov, I. Shcherbakov, B. Goy, I. Kopyliak, D. Yarema, M. Yagolnyk, N. Savchak; T. Tovstyk from Dnipro; I. Kordunian, O. Kordunian, R. Yuriichuk from Chernivtsi; A. Zauralska from Poltava; V. Meshcheriakov from Odesa; Yu. Filipchuk from Chervonograd; Yu. Bilas from Kyiv and others; scenographers from Lviv – Tadey and Mikhail Ryndzakov, O. Zinchenko, V. Bortiakov; architect-scenographer S. Barkhin from Moscow; P. Bosoy and Sh. Dolgiy from Toronto, has shown that architecturally-scenographic creative work of Lysyk is implemented, followed and developed not only by stage artists but also the architects.

A lot of respondents when asked “..has architecturally-scenographic experience of Ye.N. Lysyk influenced you at a certain point of time?” have replied either “yes” or “partially”. Some of them provided specific examples of architecturally-scenographic principles which had been used in their architectural projects and implementations.

Architect V. Proskuriakov stated that the sketches by Ye. N. Lysyk to folk-opera “When fern blossoms” had become the catalyst of his idea of landscape folklore theatre built in Lviv. While for creating the architecture of his buildings in the city Chernivtsi historical centre an architect A. Kordunian had used the methods of environment harmonization as it had been done by Maestro. T. Tovstyk, V. Meshcheriakov, Yu. Filipchuk, I. Tarasiuk and other architects were creating their objects taking into account the ideas of Lysyk.

The most popular principles of architectural palette of Lysyk which are used by contemporary architects are the following: spatial solutions, means of harmonization, applying optical illusions, cultural heritage. It is also worth mentioning that numerous ideas of Ye.N. Lysyk are currently, in the 21st century, used in academic, research, conceptual projects done by students and teachers of Lviv Architecture School at the department of architectural environment design.

Key words: principles, measures, means of architecturally-scenographic art

Стаття надійшла до редакції у березні 2018 р.